

De danske Sparekasser.

Indledningsforedrag til Diskussionen om dette Emne i National-
økonomisk Forening.

Af **M. Rubin.**

Sparekasserne ere oprettede til Fordel for fjerde Stand. Ved fjerde Stand forstaar jeg da den, hvis Medlemmer ikke have anden Kapital og Eje end deres Person. Meningen var, at Kasserne skulde modtage de Skillinger, Arbejderne kunde afse af deres daglige Løn, disse skulde da sammenspares og forrentes og blive til en lille Kapital, til Understøttelse i Alderdom og Sygdom, til Arv for Hustru og Børn. At dette var Meningen, ses ikke blot af de Planer og Indbydelser, der fremkom ved Kassernes Oprettelse, men man forstaar det ogsaa, naar man husker, paa hvilken Tid det var, at Institutionen fremkom. Det var paa Revolutionskrigenes og Napoleonskrigenes Tid og i Perioden umiddelbart derefter; Handel, Industri og Søfart vare dels standsede, dels bragte ud af deres gamle Fuger, den materielle Tilstand var over hele Evropa særdeles elendig, og dertil kom uheldige Fattigforhold, der naaede deres Kulmination i det berygtede engelske «allowance»-System, hvor en antikveret Lovgivning gik Haand i Haand med Folks Letsindighed og daglig forøgede Proletariatet. Men det var ogsaa samtidig med, at den unge økonomiske Videnskab havde afsat sine ypperste Frugter:

Malthus' og Ricardos klassiske Værker, og disse lagde Forholdene klart for Alles Øjne. Da var det, man vilde raade Bod paa Ulykken ved det Middel, man senere atter og atter er tyet hen til: Understøttelse fraoven i Forening med Selvhjælp franeden, og det fik her sit Udtryk i Sparekasserne.

Der har været Strid om, hvorvidt den første Sparekasse oprettedes i England, Skotland, Tyskland eller Schweiz; sandsynligvis har Sparekassen i Tottenham i England, der oprettedes 1798, været den første; omkring Aaret 1810 var Institutionen kjendt over hele Evropa. Samme Aar opstaar den første lille Sparekasse herhjemme (Holsteinborg-Kassen, der dog ikke er den samme som den nu bestaaende); en anden Sparekasse oprettes 1816 i Odense, men ingen af dem faar nogen varig Betydning. Det er først med Aaret 1820, at Institutionen kan siges at være grundlagt herhjemme: Sparekassen i Kjøbenhavn aabnes den 1 Maj dette Aar, omtrent samtidig stiftes en Sparekasse i Ærøskjøbing, og endelig udkommer 1820 en god lille Bog af Clauswitz om Sparekassevæsenets Theori, et af de faa Arbejder om dette Emne, vi har herhjemme.

Det vilde blive meget for vidtløftigt, naar jeg skulde give Dem vore Sparekassers Historie, selv kun i meget store Omrids. Lad mig med to Tal vise Dem, med hvilken Frødighed de florere. Indtil 1867 var Kassernes Antal i jævn Stigen og beløb sig ved Begyndelsen af dette Aar til 86; siden da ere de skudte frem hele Landet over som Paddehatte, og deres Tal er nu langt over 300 med en Kapital paa henved 200 Millioner Kroner, for to Aar siden nøjagtigt 174 Millioner. Og naar jeg i det Følgende fremstiller og hævder denne og hin for vore Kasser

almindelig gældende Regel, da vilde det ogsaa føre for vidt at omtale de forskjellige Undtagelser, der kunde synes at afkræfte Reglen, skjøndt de tværtimod yderligere bekræfte den. Det gælder om at samle Opmærksomheden bestemt og afgjørende paa de Hovedpunkter, hvor Kritiken har Noget at gjøre.

Jeg har nævnet, at Sparekasserne ere oprettede til Fordel for fjerde Stand. At vore Kasser nu ere Intet mindre end Sparekasser i oprindelig Forstand, det tror jeg er gaaet fuldkomment over i den almindelige Bevidsthed; men jeg skal dog tillade mig at illustrere det ved nogle Oplysninger. Sammenligne vi vore Sparekasser med Kasserne i England, Skotland og Frankrig, Lande, hvor Institutionen er blevet sit oprindelige Formaal tro, da finde vi en overordenlig væsenlig Forskjel mellem deres og vores Virksomhed. Der har Lovgivningsmagten saagodtsom fra den første Dag, Institutionen fremkom, truffet Bestemmelser for at sikre sig, baade at Kasserne ikke overskrede Grænserne for deres oprindelig stipulerede Virksomhed og tillige ydede den tilstrækkelige Garanti. Man har fastsat bestemte lave Maxima; de indsatte Midler blive anlagte i Skatkammerbeviser eller Rentes; i England har man jo endog sat Kasserne i direkte Forbindelse med de kongelige Postkasser, og Intet ligger fjernere for alle disse Instituter i de forskjellige Lande end Omdannelsen til Laanekasser og Fravigelsen af det oprindelige Formaal: en over enhver Tvivl hævet sikker Anbringelse af Smaafolks smaa Sparepenge. Hos os er der vide eller ingen Maxima for Kontiernes Størrelse; Midlerne anvendes til Udlaan til Private eller til Anlæggelse i alle Slags Papirer; Omsætningen er meget stor og for en væsenlig Del af den Art, der er ejendommelig for Bank-

virksomheden; kort sagt, man staar netop ligesaa fjernt fra de engelske og franske Kollegaer, om man kan kalde dem saaledes, som fra den oprindelig paatænkte Virksomhed. Nogle Tal angaaende Kontiernes Art og Størrelse ville yderligere belyse dette.

I de skotske Sparekasser er Maximum for en Konto 10 Pd. Sterl., hvorefter Summen for Kontohaverens Regning sættes over i en Bank. Jeg formoder da, at man ved at anslaa den gennemsnitlige Sparekassekonto i de Lande, hvor man har holdt sig det oprindelige Formaal tro, til c. 100 Kroner vil træffe nogenlunde det Rette. I vore Sparekasser har Gennemsnitskontoen i en Række af Aar været c. 450 Kr. Men se vi paa Kontierne paa 100 Kr. og derunder, finde vi, at disse f. Ex. i 1867, det sidste Aar, fra hvilket der fra det statistiske Bureau foreligger samlede detaillerede Oplysninger om vore Sparekasser, kun indtage godt en Fjerdedel af samtlige Sparekassekonti, medens 74 pCt. af Kontierne ere paa over 100 Kr.; det paa disse Kontier indestaaende Beløb udgjorde ikke halvtredie Procent af den hele Sparekass kapital, medens næsten 98 pCt. af Kapitalen var paa Kontierne over 100 Kr. Se vi saa hen til selve Kontohaverne, da vil det ganske vist være vanskeligt her at faa et nogenlunde nøjagtigt Billede, dels paa Grund af, at adskillige af vore Sparekasser, hvoriblandt nogle af de største, aldeles ikke fordre opgivet Navn og Stilling, dels paa Grund af den forskjellige Klassificering, idet nogle f. Ex. henregne under Daglejere, hvad andre kalde Husmænd uden Jord osv., men idet vi da nøjes med en omtrentlig Nøjagtighed og — for hellere at medtage for meget end for lidt — ind under «fjerde Stand» tage Arbejds mænd, Tyende og Husmænd baade med og uden

Jord (mange Kasser gjøre ingen Forskjel under Klassificeringen «Husmænd»), finde vi endda, at «fjerde Stand» i 1867 kun har besat to Femtedele af samtlige Landets Konti med kun godt en Femtedel af Kapitalen. Tæge vi nu særligt «Kjøbenhavns Sparekasse», denne Landets første og største Kasse, der, som det hedder i de oprindelige Statuter, skulde virke «med Guds Bistand . . . til Fordel for de arbejdende og tjenende Klasser», da lære de sidste Aars Regnskaber os, at disse arbejdende og tjenende Klasser kun have besat en Femtedel af Kassens Konti med en Syvendedel af dens Kapital. Endelig er det værd at lægge Mærke til, at fra 1854, det første Aar, for hvilket det statistiske Bureau har udgivet en samlet Sparekasseberetning, indtil 1867 er Antallet af Arbejdernes Konti — det, hvorom vi i Regnskaberne finde de nøjeste Oplysninger — hele Landet over gaaet jevnt nedad, saaledes at det i det sidste Aar udgjorde 10 pCt. mindre af samtlige Konti end i det første.

Man kan saaledes let blive enig om, at vore Sparekasser ikke mere ere Særkasser til Fordel for fjerde Stand. Nuvel, vil man da sige, dette er hverken mærkeligt eller uheldigt; man har saa tidt set en Institution i Løbet af over et halvt Aarhundrede skifte Karakter og dog i sin ny Form være særdeles hensigtsmæssig, maa-ske netop fordi den er saameget mere tidssvarende. Dette er rigtigt; og det vilde være en ligesaa stor Misforstaaelse at nægte den overordenlige Gavn, vore Sparekasser gjøre som en Slags Folkebanker Landet over, som det vilde være en taabelig Anakronisme at skrue dem et halvt Aarhundrede tilbage i Tiden for igjen at lade dem blive Sparekasser i oprindelig Forstand. Tværtimod, de skulle fortsætte den Vej, de ere komne ind paa, konse-

kvent og fuldt ud. Men Ulykken er, at vore Sparekasser, der staa med det ene Ben langt inde paa Bankvejen, om jeg tør kalde det saaledes, har en Lænke om det andet. De virke under en Administration, der maaske kan passe for smaa Velgjørenheds- og ikke Forretningsinstituter, men som for de sidste bliver en Absurditet, og selve den Maade, de virker paa, er præget af Minderne og Traditionen, de véd selv ikke, om de ere «Sparekasser» eller Banker eller begge Dele. Og dog er det jo aldeles givet, at de nu ere Forretningsinstituter, at deres Administration og Virksomhed maa rette sig derefter, og at hvad Minde, der er om «Velgjørenheden», er af det Onde.

Se vi nu først hen til vore Sparekassers Bestyrelse, da træffe vi der det mærkelige «Cooptationssystem». Stifterne af en Sparekasse betragte sig som fødte Bestyrere; undertiden danne de et lille Grundfond og ere en Del i Antal, dette er dog væsenlig kun Tilfældet ved de ny smaa Sparekasser; ved de store gamle er der intet Grundfond og Antallet har kun været 5 til 10. Men det er principielt ligegyldigt. Som Hovedregel gælder det, at de veldædige Mænd, der med Raad og Daad og med eller uden Tilskud af Pengemidler, Faa eller Mange i Antal, oprette og understøtte en Sparekasse, ogsaa direkte eller indirekte tage Styret for den. Disse «Stiftere», der danne den første Bestyrelse, supplere stadig selv Bestyrelsen; Kontinuiteten vedligeholdes, og de ere som de 10,000 udødelige. Der er et Sparekasseinstitut i Øvre-østrig, hvor Stifterne ved engang at have givet 200 Gylden erhverve sig Ret ud over Graven, thi Stifterretten er dér erklæret arvelig — dette er der Methode i, og det er Systemets Konsekvens. — Revisorerne vælges nogle Steder af Kommunaløvrigheden, den al-

mindelige Regel er, at — Bestyrelsen vælger dem. — Ansvar er noget forskjellig bestemt. Det er jævnlige fastsat, at enhver Bestyrer skal indestaa for, at et modtaget Pant kan realiseres til den Sum, der er laant derpaa; andre Steder fastsættes i Almindelighed Ansvar for Uforsigtighed; men Kriteriet for Ansvar er det: at Bestyrelsen ikke er personlig ansvarlig og hæftende for de indsatte Midler.

Haves der da aldeles ingen Sikkerhed, ingen Retræte ligeoverfor de Ulykker, saadanne selvvalgte, ukontrollerede, uansvarlige Bestyrelser kunne paaføre? Nogen ligger der i de Grundfond, der nu i Almindelighed dannes ved ny Kassers Oprettelse, og deri, at der ved enkelte andre ere Garanter eller «Tillidsmænd», der have erklæret sig personlig, solidarisk ansvarlige for de indsatte Midler. Men den almindelige Sikkerhedsform er kun Reservefondet, og dette ville vi da ofre en lidt nøjere Undersøgelse. Reservefondet dannes jo af Differencen mellem hvad der indkommer for Udlaanene og hvad der da, efter Fradrag af Administrationsomkostninger m. V., betales Konto-haverne. Her er dog et meget ejendommeligt Forhold, et Forhold, der er karakteristisk for den bestaaende Administration: man er veldædig med Pengene. Det Karakteristiske ligger i, at det jo ingenlunde er uhæderligt, uretskaffent el. L. at være velgjørende med disse Penge, men det kunde dog ikke falde enhversomhelst anden Forretning ind at benytte Midlerne paa denne Maade; her er netop et af Minderne om Fortiden, om Velgjørenhedssystemet, og fordi det er skjønnere at give end at tage, saa tager man Pengene ind paa Forretningsmaner og giver dem ud i «velgjørende Øjemed». Det er ikke overdrevent store Summer, der gives ud paa denne Maade, maaske

det nu vilde beløbe sig til en halvandethundrede Tusind Kroner aarlig; 1867, det sidste Aar, hvorfra nøjagtige Oplysninger have, gav alle ikke-kjøbenhavnske Sparekasser saameget ud til velgjørende Øjemed, at det, lagt til Renten, vilde have forøget denne fra c. 4 til c. $4\frac{1}{12}$ pCt. Den Tolvtedelsprocent er virkelig ikke Meget, men i England regner man dog baade Administrationsomkostningerne og Renteudbetalingen til Kontohaverne ud i Fireogtyvendele, og hvad den ikke er for et enkelt Aar, det bliver den Aar efter andet. Tænker man sig en Mand i sin produktive Alder — det er fra det 20de til 60de Aar — aarlig lægge den samme Sum op og lade Summerne samle sig og forrentes til 4 pCt. i Løbet af de 40 Aar, og en Anden gjøre det Samme til en Rente af $4\frac{1}{12}$, da vil Differencen imellem de to Summer, der have efter de 40 Aars Forløb, være lig to Gange et aarligt Indskud. Med andre Ord: Bestyrelsen siger til Manden med de 4 pCt., vi bestyre dine Penge gratis i de 40 Aar, men saa ville vi ogsaa have Lov til at benytte dine to sidste Aars Sparepenge til «velgjørende Øjemed». Det er ganske vist i Reglen smukke Øjemed, Pengene benyttes til: til Hospitaler og Stiftelser, til Almueskoler og lærde Skoler, til Industri og Kunst; ogsaa til Politik — og ogsaa til, saadan for forskellige jyske Kassers Vedkommende, f. Ex. en Statue for Olaf Rye. Det er altsammen baade fromt og patriotisk, men det gaar stærkt ind under Ordsproget «at skære en bred Rem af anden Mands Hud». I vore Nabolande Sverig og Tyskland og i Østrig, i hvilke Lande Sparekasseforholdene i høj Grad ligne vore, gjør man det Samme i endnu større Maalestok end her, men dér have de dog bedre Raad til det, thi der have et klækkeligt Reservefond, medens vore Kasser, og det gjør Sagen

endnu mere mærkelig, have et meget ringe. Vi anføre de Lande, hvor vi kjende Reservefondets Størrelse. I Sverig er det 9 pCt. af Indsætternes Kapital, i Bayern er det, forsaavidt Oplysningerne strække til, henved $8\frac{1}{2}$, hvortil kommer Kommunernes Garanti, i Schweiz haves, efter statistiske Meddelelser fra for en halv Snes Aar siden, et Reservefond paa henved 5 pCt., et Garantifond paa over 3 pCt. af Kapitalen og dertil kommer endnu atter Kommunegarantien. I Danmark var Sparekassernes Reservefond efter en Gjennemsnitsberegning for Tiaaret 1863—72 knap 4 pCt. (3,98); «Sparekassens» og «Bikubens» i Kjøbenhavn i samme Tidsrum respektive henved 6 (5,95) og henved halvanden (1,42) pCt.; til «Bikubens» maa der jo dog nu føjes et Garantifond paa 2 Millioner Kr., for hvilket der betales en Tredjedel af det aarlige Overskud. Det ses altsaa, at de danske Kassers Reservefond gjennemsnitlig er Halvdelen og derunder af de tilsvarende Instituters i Ulandet.

Er saaledes ogsaa denne Garanti kun forholdsvis ringe, da staar der endelig det Spørgsmaal tilbage: hvad har da Lovgivningen gjort for at sikre Indsætterne i Sparekasserne? Svaret er: meget Lidet, mindre end i noget andet Land i Evropa. Den eneste obligatoriske Bestemmelse, der findes, er Kancelliskrivelsen af 28 Juli 1827, som paalægger enhver Sparekasse aarlig ved Trykken at offentliggjøre sit Regnskab. Men der kræves intet detailleret Regnskab, og det faas heller ikke altid; og er virkelig et én Gang aarlig offentliggjort Regnskab nogen Garanti? I de senere Aar er der for de ny smaa Kasser sat visse Betingelser for Opnaaelsen af Stempelbegunstigelser; iblandt disse er kun Forbudet mod at anlægge Midlerne i udenlandske Værdipapirer af nogen, om end

tvivlsom, Betydning. Det Mærkeligste er dog, at end ikke Statutterne skulle gennemses af det Offenlige; ogsaa i den Retning er Danmark enestaaende. Man vil maaske sige, at det jo dog altid er Egnens anseteste Mænd, der forfatte dem, at de i Reglen ligne hverandre, og at de i det Væsenligste staa aftrykt foran i Sparekassebøgerne, saa at ingen Misligheder er at befrygte. Jeg vil da heller ikke dvæle ved, hvor vanskelig man skal finde Meningen eller Kriteriet i en af vore større Sparekassers Statuter, hvor der er en Bestemmelse saalydende: «Kassens Overskud anvendes alene (!) til Kassens Tarv eller til en eller anden velgjørende offentlig Indretning.» Jeg vilde — hvis det ikke var en Bestemmelse, der gik igjen i forskjellige Statuter — anse det for et spøgefuldt Forsøg paa, hvorvidt man kan gaa, naar det andre Steder fastsættes, at «Udbetalingen saavidt mulig skal ske strax, ellers efter 4 Ugers Opsigelse eller ogsaa, naar Kassen faar Pengene fra sine Debitorer». Men jeg har et Exempel tilbage, som i hvert Fald ikke tillader nogen Tvivl om, at Alt ikke er som det burde være; jeg anfører det som en Slutningsillustration til den ydre Garanti, vore Sparekasser byder. For faa Aar siden udkom der fra en af Landets største Sparekasser en 25 Aars Beretning, der meddelte Sparekassens Historie. Efter at have udviklet, hvorledes Kassen i 1857 ved Regeringens Hjælp kom ud af Forlegenheden, omtaler den Folks Ængstelse i 1864 og forbavses over, at de ikke kunne indse, at «en solid Sparekasse i kritiske Tider er et fortrinligt Opbevaringssted for private Midler» — fuldkomment glemmende, at Spørgsmaalet jo netop er, om Sparekassen i de kritiske Tider er solid. Men derefter gaas videre paa følgende Maade: «I Erkjendelse af det Berettigede i, at Kassens

Interessenter igjennem et Repræsentantskab eller paa anden Maade erholdt Indflydelse paa og Kontrol med dens Styrelse, tog Direktionen efter nøje Overvejelse den Beslutning at oprette et Repræsentantskab, der som Kontrolkomité skulde, foruden i Forening med Direktionen fremtidig at danne Kassens samlede Bestyrelse, føre stadig Tilsyn med Direktionens Forretningsgang og dens Styrelse af Kassen. I saa Henseende vedtog man — skulde man nu ikke tro, at man gjorde Et eller Andet for at «Kassens Interessenter (dengang efter den indestaaende Kapital vel over halvsjette Tusinde) kunde erholde Indflydelse»? Ikke destomindre vedtog man kun — at indbyde følgende tre Kjøbstadborgere og tre Landboere til at udgjøre et saadant Repræsentantskab, der danne det nuværende Repræsentantskab.» Det synes mig fuldkommen ubegribeligt, at det, at man (d. e. Bestyrelsen) tog sex, om end nok saa hæderlige, formodenlig Kontohavere i Kassen, med ind i Bestyrelsen, kunde bringe den den Tro, at der derved gaves samtlige Kontohavere større Del i at administrere deres dengang indestaaende halvtredje Mill. Kroner. Men det Mærkeligste staar tilbage. Regnskabet, der hidtil var gennemset af to af Kommunalbestyrelsen valgte Revisorer, hvorved dog altsaa Kontohaverne havde en vis, om end indirekte og delvis Kontrol, overgaves nu til Revisorer, valgte af — det af Bestyrelsen selv dannede Repræsentantskab! Denne «Reorganisation», hvis Formaal var at skaffe Kontohaverne «Indflydelse paa og Kontrol med Kassens Styrelse», naaede altsaa at udelukke dem fra selv Skyggen af en saadan Indflydelse og Kontrol, stillede dem endnu mere værgeløse end tidligere. — Under det ikke morsomme Arbejde at gjennepleje en overvældende Masse af Sta-

tuter og Regnskaber er Opdagelsen af saadanne Kuriosa ret adspredende, men for Sparekasseindsætterne, der skulle lide under disse Absurditeter, kan det ikke være fornøjeligt.

Jeg gaar nu over til at omtale selve Sparekassernes Virksomhed. Her skal jeg fatte mig i Korthed. Der kan jo, som alt nævnet, ingen Tvivl være om, at Sparekassernes Virksomhed stempler dem som Forretnings- og Bankinstituter. Omsætningen stiger stadig og er i de kjøbenhavnske Kasser enorm, Kasserne benyttes jo hyppigt som midlertidigt Opbevaringssted for Forretningsmændenes Penge — det er et stærkt Ord, naar en Sparekassedirektør sagde, at der var dem, der brugte hans Kasse som Portemonnaie. Midlerne vare i 1867 anbragte saaledes: 0,06 pCt. i Statskassen, 8,67 pCt. i indenlandske Statspapirer, 3,52 pCt. i fremmede Statspapirer, 8,51 pCt. i andre indenlandske offentlige Papirer, 2,71 pCt. i andre fremmede offentlige Papirer, 4,32 pCt. i Banker, 69,97 pCt. til private Udlaan, 0,84 pCt. Diverse, 1,40 pCt. kontant Beholdning. I Løbet af Femaaret 1863—67 var Anbringelsen i Statskassen sunket ned til en endnu større Ubedydelighed end i Begyndelsen; Anlægget i Værdipapirer var i Stigen, dog med Undtagelse af fremmede Ikke-Statspapirer, Indsættelsen i Banker var i jævn og stærk Tiltagen (fra 1,03 pCt. i 1863 til 4,3 pCt. i 1867), de private Udlaan i Aftagen (fra 76,50 pCt. til 69,97 pCt.). Af de private Udlaan var anbragt mod Sikkerhed i Prioriteter gennemsnitlig noget over Halvdelen af alle Midlerne med nedadgaaende Tendens; mod Sikkerhed kun i Kavtion var anbragt gennemsnitlig en 7 pCt. af samtlige Midler med, skjøndt vaklende, dog nærmest opadgaaende Tendens. — Er det blevet klart, at «Sparekasserne»

nærmest ere Bankforretninger, gjælder det jo om at tage Konsekvensen heraf fuldt ud og arbejde som Banker. Jeg skal minde om, hvorledes Sparekasserne, efter baade frivilligt og nødtvungent at have opgivet Indsættelsen af Midlerne i Statskassen og Nationalbanken, ansaa Anlægelsen deraf i Prioriteter for det Sikreste, ligesom det vil være heldigt nu at erindre, hvormeget Disponibiliteten derved beskæres, ikke blot saaledes, at en Realisation i kritiske Tider vil være baade vanskelig og kostbar, men ogsaa saa at under ordinære Forhold Prioritetsanlægget jo medfører, at mangfoldige Sparekasser blot for nogle Hundrede Kroners Udtagelse af Kassen kræve Halvaars-, ja Helaars-Opsigelse. Jeg skal endvidere omtale, at jo mere vore Sparekasser udvikle sig som en Slags Folkebanker Landet over, des større og des mere heldbringende Betydning vil sikkert Kavtionsudlaanet faa; det er Pfalz i Bayern, der i Tyskland gaar i Spidsen med dette Udlaan, og dér er Renten størst, Opsigelsesfristen og Administrationsomkostningerne mindst; det er dette Udlaan, der altid fører Tanken hen til den berømte skotske Smaabanksinstitution, i saa Meget lignende vore Sparekasser; Kavtionsudlaanet har dér naaet sin højeste Udvikling sammen med, at Bankernes Soliditet er blevet en Truisme. Det er i sine atter og atter udsendte Ministerialskrivelser til Sparekasserne, at den preussiske Regering minder om, hvor varsom man maa være med Hypotheklaanet paa Grund af Indisponibiliteten, og hvor heldbringende det hidtil saa lidet anvendte Kavtionsudlaan vil være til Ophjælp af den lille Industri. Jeg skal dernæst kortelig berøre, at hvor berettiget det end kan være at vise Forsigtighed overfor udenlandske Papirer, saa maa man ikke glemme, at solide fremmede Værdipapirer ere som

Guld i kritiske Tider, Kasserne ville jo selv deprimere Kursen ved under vanskelige Forhold at kaste deres Beholdning af indenlandske Værdipapirer ud paa Markedet, medens en Realisation fra vor Side af udenlandske Papirer kun vil have en forsvindende, om overhovedet nogen Betydning for Kurserne paa Verdensmarkedet, saa ringe kan i hvert Fald vort Forraad kun være; jeg tænker dog her navnlig kun paa Reservefondens Anlæggelse. Men jeg skal for Øvrigt ikke gaa nærmere ind paa, hvorledes Midlerne skulle anbringes. Jeg gaar heller ikke ind paa, hvor faa eller mange Procent med hvor stor eller liden Opsigelse, der skal sættes som Konditioner for Forretningen, ikke paa det saa omtvistede Rentespørgsmaal for Folio penge — i Amerika stempler den Bank sig som Svindlerbank, der giver Rente af Folio —, ikke paa hvorvidt *checks*systemet har nogen Fremtid for sig, eller om det skulde bekræfte sig her, hvad der har vist sig i det langt fremmeligere Tyskland og det saa kreditudviklede Skotland, at dette System ikke synes at kunne faa rigtig fast Fod udenfor England, den Jordbund, hvor det har sin Hjemstavn, og hvor dets Betydning er større end noget andet Kreditmiddels, — jeg skal ikke fordybe mig i alle disse indre Bankspørgsmaal. Det er jo ikke Bankvæsenets Theori, jeg vil tale om. Jeg vil kun hævde, at er det først gaaet op for vore «Sparekasser», at de ere Banker, da maa de stille sig til Formaal den størst mulige Sikkerhed + den størst mulige Mobilitet. Men ogsaa mine Evner vilde forbyde mig her at gaa videre i Detaillen, og jeg siger dette saa meget tryggere, som Forsamlingen af Tysklands og Øst-rigs største Økonomer og Bankmænd paa den national-økonomiske Kongres under Verdensudstillingen i Wien, netop i Anledning af Spørgsmaalet om Sparekassernes

Overgang til Banker, udtalte, hvor umuligt det er theoretisk at give detaillerede Bestemmelser om, hvorledes en Bank skal virke; den maa selv bestemme det efter de givne Forhold, og den vil kunne det, naar den har en dygtig Administration. Men derved føres vi da atter tilbage til, at saaledes som vore Sparekasser ere indrettede, have de slet ingen Forretningsadministration og virke, som vi have set, under et ligesaa antikveret som absurd System. Paa hvilken Maade skal dette da forandres?

Jeg har alt flere Gange omtalt, at Forholdene i Landene Nord og Syd paa ligne vore. Noget større Garanti er dér, idet navnlig Statutterne gennemses af en eller anden offentlig Myndighed, før de benyttes. Men den samme svævende Stilling mellem Sparekasse og Bank indtage de dér som her, det samme forældede Administrationssystem tynger i det Hele og Store ogsaa disse Landes Sparekasser. I Sverig paabegyndtes i Slutningen af 1867 Forberedelsen til et Lovforslag om en Reform af Sparekassernes Administration. Efter ikke mindre end fire Aars Forhandlinger, hvor Sagen gennemgik en hel Række af Betænkninger fra forskjellige Komiteer og begge Behandlinger i Rigsdagen, naaede man til — intet Resultat. Men de foreliggende Udtalelser af en stor Mængde theoretiske og praktiske Mænd indeholder, ved Siden af meget Udtværet og Overflødig, en Del Interessant og kan betragtes som en hel *enquête* om dette Spørgsmaal. Som før omtalt var den samme Sag under Debat paa Kongressen i Wien 1873, hvor ligeledes, ved Siden af en forbavsende Mængde Uklarhed, en stor Del gode Oplysninger og Betragtninger fremkom. For Øvrigt er Literaturen om det foreliggende Spørgsmaal, saavidt jeg kjender til den, ikke betydelig. Da Institutionen opstod,

blev der skrevet en Del derom, og meget heraf læses endnu baade med Interesse og Nytte. I de engelske og franske økonomiske Tidsskrifter er der i Tidens Løb kommet forskjellige mere eller mindre væsenlige motiverede Forslag til Forandringer i Sparekassernes Virksomhed, dog ingen Forslag om gennemgribende Forandringer. Men ligesaa lidt har dette været Tilfældet i Tyskland ligeoverfor den helt forskjellige Udvikling, Sparekasserne dér fik. Herhjemme har David i Meddelelserne fra det statistiske Bureau Aar efter andet givet Vink om den fra det oprindelige Formaal saa stærkt divergerende Retning, vore Sparekasser efterhaanden tog. Men nu er Spørgsmaalet i vore Nabolande sat under en mere radikal og gennemgribende Debat. De Resultater, man er kommet til, afhænger af, hvorvidt man har haft Mod til, som i Tyskland, at se Sagen skarpt og klare sig fuldstændig Sparekassernes bankmæssige Karakter, eller man ikke har gjort det, som i Sverig, hvor kun navnlig selve den meningsløse Bestyrelse af de mange Midler er sprunget i Øjnene. For det førstnævnte Synspunkt forekommer det mig, at Spørgsmaalet om en forandret Administration — kort resumeret — stiller sig paa følgende Maade.

Det naturligste er vistnok, at vore Sparekasser omdannes til Aktiekasser, man give dem nu Navn af Folkebanker, Sparekasser, Banker eller hvad man vil. Disse kunne da til yderligere Sikkerhed slutte sig sammen i Bankforbund eller som Filialer af en større Kasse. Aktiekasseinstitutionen har staaet sin Prøve i Ungarn, hvor Forholdene medførte, at den indførtes i Fyrreerne, og hvor den har givet et heldigt Resultat. For Dannelsen af Forbund eller Filialer giver jo det store skotske Bankkomplex Forbilledet, hvor c. 600 Smaabanker, spredte

over hele Landet, ere Filialer af et Dusin Hovedbanker i de store Byer. Disse Kasser maa da være underkastede de almindelige Regler for Aktieforehavender og en almindelig rationel Lovgivning for Aktieselskaber. Gaar man ikke ind paa denne Omdannelse, bliver der — selvfølgelig fra-
 set Tilladeligheden af Driften af Sparekasser som almindelige Forretninger imod Ejernes personlige og direkte Ansvar — tilbage at beholde den nuværende Basis, men søge Sikkerhed i Lovgivningsmagten og Statens Kontrol. Er denne nødvendig og har givet sig Udtryk i Fimalovgivningen m. v. ligeoverfor alle andre Forretninger, ses det ikke, hvorfor Sparekasserne skulde være den aldeles undtagne. Hvorvidt Statens Indgriben skal strække sig, er derimod et mere omtvisteligt Spørgsmaal. Der er en negativ Bestemmelse, som maa sættes udenfor al Tvivl, det er, at Staten ikke kan gribe ind i selve Sparekassernes Virksomhed, ikke fastsætte Regler for Midlernes Anlæggelse osv.; at tænke paa dette vilde være fuldkomment at misforstaa Sparekassernes Stilling som Banker og Forretninger; man kunde ligesaa gjerne forlange, at Staten skulde drive tre til fire Hundrede Bankforretninger Landet rundt. Der ere andre Forhold, der ligesaa klart ligger indenfor Statens indgribende Myndighed, det er Gjennemsyn og Stadfæstelse af de bestaaende eller ny Statuter og Paabud om hyppig — jeg bestemmer det ikke nøjere — og fuldkommen detailleret Offentliggjørelse af Regnskaberne. Hvad Bestyrelsen af Sparekasserne angaar, da frembyder dette Forhold store Vanskeligheder, thi ligesaa uheldig den nuværende Valg- eller Suppleringsmethode er, ligesaa vanskeligt vil det, som Forholdene nu have udviklet sig, være at finde nogen anden. Den «konstitutionelle» Methode: at lade Konto-

haverne vælge den, en Methode, der meget tidligt og meget hyppigt er bragt i Forslag, er — hvad man end for Øvrigt kunde sige for eller imod den — af en Uendelighed af praktiske Grunde umulig. Ikke meget bedre er det at lade Kommunalbestyrelserne vælge Bankdirektioner. Idet man da maa finde sig i de uheldige historiske Forhold, bliver der neppe Andet tilbage end at beholde Selvsuppleringsmetoden, dog med Kommunalbestyrelsens Stadfæstelse af Valgene og dennes Valg af Revisorer som Korrektiv. Dette Korrektiv sammen med Myndighedernes Gjennemsyn af Statutterne og hyppige detaillerede Regnskabsaflæggelser vil sikkert bøde en Del paa Bestyrelsens Ansvarløshed og Maade at komme til Styret paa. Større Garanti kan det Offenlige i hvert Fald neppe yde. Thi Bestemmelser om Reservefondets Størrelse — Udlandets Theori og Praxis gjør 10 pCt. af Indsætternes Kapital antagelig — eller Fastsættelse af, hvornaar en Sparekasse skal opløse sig paa Grund af Underbalance (kfr. § 46 i Konkursloven af 25 Marts 1872) ligger sikkert udenfor, hvad Lovgivningsmagten bør tage ind under sig. Bestemmelsen vil altid være mere eller mindre vilkaarlig, tidt praktisk umulig at gennemføre (for Reservefondets Vedkommende bl. A. paa Grund af den vxlende indestaaende Kapital), og Staten vil have paataget sig et særdeles farligt moralsk Ansvar, hvortil intet juridisk svarer, og som gjør Folk trygge, saa at de ikke, hvad der dog er den sikreste Garanti, og hvad man godt kan vente og fordre af dem, der benytte en saadan Folkebank, selv kontrollere Kassens Forhold igjennem de detaillerede Regnskaber. Hvad der derimod kan forbydes, er Benyttelsen af Midlerne til Øjemed, der ikke strengt vedkomme Sparekassen; Overskuddet bør enten direkte tilfalde Konto-

haverne (hvad Statutterne nu endog hyppigt ligefrem forbyde) eller Reservefondet. Endelig vil ogsaa Spørgsmaalet om, hvem Reservefondet tilkommer, naar en Kasse opløses, og hvad der skal gøres med de bestaaende Reservefond ved Kassernes Omdannelse til Aktiekasser komme frem. At Reservefondene, da de ingen Andre tilhøre, tilhøre Staten, er der ingen Tvivl om; men Ingen vil kunne forhindre Bestyrelserne fra direkte eller indirekte Maade at bemægtige sig dem og saa Dagen efter lukke Kassen, og herimod kan vel, som Forholdene ere, neppe Andet end de ovenfor anførte Kontrolbestemmelser værge. — Som man Alt i Alt vil se, er det det Naturligste, at vore Sparekasser for at blive ordenlige og reglementerede Forretninger med sædvanlig lønnet og interesseret Bestyrelse og for at komme ud af de forkvaklede, overleverede Forhold gaar over til at blive Aktieforetagender; nogle Aktiesparekasser haves allerede her i Landet, det kan maaske haabes, at det bliver Reglen.

Der bliver nu naturligt det Spørgsmaal tilbage, naar man gjør Sparekasserne til Folkebanker eller Lignende: hvad skal der da gøres for at opfylde det Formaal, man satte sig ved Institutionens Oprettelse? hvad skal der gøres for «fjerde Stand»? Ja, her faar man vel enten begynde forfra, lære af Fortiden, hvorledes man ikke skal bære sig ad, skille ud hvad fejlt og falskt man finder i de vestevropæiske Sparekasseforhold og tage det Gode dér som Forbillede, idet da navnlig den engelske Postsparekasseinstitution — med Maximum for en Kontos Størrelse, Forpligtelse til at indsætte Midlerne til Forrentning hos Regjeringen og fuldkommen offentlig Kontrol og Administration — sandsynligvis vil komme til at staa som Formaal. Eller man opgiver helt Sparekasseinstitu-

tionen i oprindelig Forstand, motiverer dette ved, at det ikke er Kasserne, der har forladt fjerde Stand, men omvendt, eller rettere tvivler om, at det frivillige Selvhjælps-system overhovedet kan gennemføres; man søger da hen til Realisationen af det Forslag, som flere Gange er fremkommet herhjemme, som for Øvrigt allerede i begrænset Form er fremført hos Oldtidens Forfattere, som i Slutningen af forrige Aarhundrede et Par Gange bragtes paa Bane i det engelske Parlament, som man jevnlig i dette Aarhundrede finder behandlet i de engelske *reviews*, som i Tyskland er kjendt i Theorien og delvis udført i Praxis — jeg tænker her paa Forslaget om Tvangssparekasser. Men dette Emne har jo været undergivet en særlig Diskussion i Foreningen, og der er da ingen Grund til at dvæle derved. Spørgsmaalet, om hvorledes fjerde Stand skal hæves, er for stort til at behandles i Forbigaaende.

Vilde man dog ikke nu imod hele min Betragtning af Sparekasseforholdene kunne gjøre en tilsyneladende plausibel Indvending, omtrent saalydende: Sparekasserne ere spredte over hele Landet, hver Dag opstaar der ny, Kasserne ere fyldte, Tilliden stor, Renterne udbetales, Alt er i Orden — hvad kan der da ønskes mere? hvortil Forandringer? Jeg svarer hertil: Sparekasserne ere oprettede til Fordel for fjerde Stand og opfylde kun i ringe Grad eller aldeles ikke deres oprindelige Formaal, dette er det nødvendigt at gjøre opmærksom paa og at sial fast, om ikke for Andres Skyld saa for fjerde Stands, thi det maa forebygges, at Nogen hilder sig i den Illusion, at der existerer en saadan Institution til Fordel for fjerde Stand, naar den i Virkeligheden ikke existerer. Sparekasserne ere gaaede over til at blive Bankforretninger i ringere eller videre Udstrækning, men de have en

alt andet end forretningsmæssig Administration, dette maa indvirke paa deres Virksomhed, som yderligere hæmmes ved, at det end ikke staar fuldkomment klart for Sparekasserne, at de ere Forretninger, og disse to Ting tilsammen medføre Kapitalspild og ere til Skade for Landets materielle Stilling. Sparekasserne raade endelig over den efter vore Forhold enorme Sum af henved 200 Mill. Kr., der forvaltes af selvvalgte, uansvarlige, ukontrollerede Bestyrelser, uden avtoriserede Statuter, uden stadige detaillerede Regnskaber og uden Nødfond af Betydning; Kontohavernes Stilling er derfor prekær. Der mangler ikke Exempler baade paa store Forlegenheder i kritiske Tider og paa administrative Misligheder. I vore Nabolande, hvor baade den sunde Handel og Svindelen er større end her, har Misligheder og Bedragerier fra Bestyrelsernes Side og store finansielle Kalamiteter, Standsninger af Betalingen og ligefremme Insolvenser bragt Sagen under Debat. Der er ingen Grund til at vente, til Saadant er sket hos os, thi det er i hvert Fald, for at slutte med Stuart Mills Ord, med de slette Mennesker — og man kan føje til: med de daarlige Tider — for Øje, at man skal skrive Love og danne Institutioner.
